

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – skyddande av brottsling, grovt brott

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

A-AH

Offentlig försvarare: Advokaten LG

Överklagade avgörandet

Hovrätten för Västra Sveriges dom den 22 oktober 2018 i mål B 2666-18

Yrkande

Jag yrkar att A-AH ska dömas för skyddande av brottsling, grovt brott, och att påföljden ska bestämmas till fängelse.

Frågan i målet

Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör huruvida medvetet lämnande av osanna uppgifter under polisförhör med direkt uppsåt att en gärningsperson ska bli frikänd utgör skyddande av brottsling enligt 17 kap. 11 § brottsbalken.

Jag förslår att Högsta domstolen, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit styrkt beträffande gärningen, meddelar prövningstillstånd i frågan om det som läggs A-AH till last utgör skyddande av brottsling enligt 17 kap. 11 § brottsbalken (prejudikatfråga). Prövningstillstånd beträffande målet i övrigt bör förklaras vilande.

Bakgrund

AW dömdes den 22 december 2016 av Hovrätten för Västra Sverige till livstids fängelse för bland annat medhjälp till mord avseende dödsskjutningarna den 18 mars 2015 på Vår Krog & Bar i Göteborg. Han överklagade domen till Högsta

domstolen och begärde att han skulle frikännas. I överklagandet angavs bland annat att hans försvarare efter hovrättens dom hade blivit kontaktad av ett vittne som uppgav sig ha varit tillsammans med AW på kvällen den 18 mars 2015, även vid tidpunkten för skjutningarna som ägde rum kl. 22.22.

Uppgifterna i överklagandet ledde till att förundersökningen återupptogs för att kompletteras med polisförhör med det nya vittnet, A-AH. På morgonen den 26 januari 2017 hämtades A-AH till polisförhör, samtidigt som polisförhör anordnades på annan ort med AW. A-AH uppgav vid förhöret att hon hade varit tillsammans med AW utanför Göteborgsoperan på kvällen den 18 mars 2015. AW uppgav i sitt förhör att han inte mindes något av detta.

Mot bakgrund av de uppgifter A-AH lämnat i polisförhöret beslutades att hon skulle anhållas och delges misstanke om brottet skyddande av brottsling. När hon hade fått en försvarare, hölls senare samma dag ett förhör med henne med anledning av misstanken mot henne. Hon uppgav då att hon troligtvis hade tagit fel på dag och att det nog var en annan dag hon hade träffat AW.

A-AH försattes sedan på fri fot. När det senare hölls ett nytt förhör med henne vidhöll hon det hon hade sagt i det första förhöret om att hon var tillsammans med AW utanför Göteborgsoperan på kvällen den 18 mars 2015.

Åtalet

A-AH åtalades för skyddande av brottsling, grovt brott, enligt följande gärningsbeskrivning.

A-AH har med syfte att motverka att dödsjutningarna i mars 2015 på Vår Krog och Bar uppdagas, eller, i vart fall beivras, avseende en av gärningsmännen, uppsåtligt lämnat falska uppgifter om var denna gärningsman befann sig vid tillfället för skjutningarna. Det hände den 26 januari 2017 i samband med förhör på Polishuset, Ernst Fontells Plats, Göteborgs stad.

Gärningen är att anse som grov då de falska uppgifterna avsett att hindra lagföring av mycket allvarlig brottslighet.

A-AH begick gärningen med uppsåt.

Domstolarna

Såväl tingsrätten som hovrätten fann det utrett att A-AH vid polisförhör den 26 januari 2017 ljugit när hon lämnade uppgifter som innebar att hon varit tillsammans med AW vid Göteborgsoperan under en tid som täcker den tid då dödsjutningarna i mars 2015 utfördes på Vår Krog och Bar, som är belägen på en helt annan plats.

Det är också klarlagt att A-AH gjorde sitt uttalande när AW var häktad i väntan på att hovrättens dom skulle få laga kraft, eller om saken skulle prövas av Högsta domstolen.

Enligt domstolarna råder det heller inget tvivel om att A-AH genom sina uppgifter avsåg att ge AW ett alibi för dödsskjutningen och att hon visste om att denne hade dömts för medverkan i dödsskjutningen genom en dom som inte hade fått laga kraft.

Såväl tingsrätten som hovrättens majoritet ogillade dock åtalet på den grunden att de fann att bestämmelsen om skyddande av brottsling inte täcker det handlande som lagts A-AH till last. Två av hovrättens ledamöter, en juristdomare och en nämndeman, var skiljaktiga och ansåg att handlandet är straffbart enligt bestämmelsen i 17 kap. 11 § brottsbalken.

Grunderna för min inställning och min bedömning

Om någon döljer den som förövat brott, hjälper honom eller henne att undkomma, undanröjer bevis om brottet eller på annat dylikt sätt motverkar att det uppdagas eller beivras, döms för *skyddande av brottsling* till böter eller fängelse i högst ett år. Är brottet grovt döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år (17 kap. 11 § brottsbalken).

Frågan i målet är om A-AH, genom att i polisförhör lämna falskt alibi för AW, ”på annat dylikt sätt” motverkat att AWs brott beivras.

En första förutsättning är att AW har *förövat brott*, vilket är uppfyllt i detta fall, eftersom det är utrett att AW har gjort sig skyldig till bl.a. medhjälp till mord.

En andra förutsättning är att A-AH *motverkat* att AWs brott *beivras*, dvs. att han blir föremål för lagföring, dom eller verkställighet av påföljd. Huruvida ett motverkande föreligger bör kunna bedömas utan spekulationer över vad som skulle kunna ha hänt. Med ”motverka” ska förstås ”hindra eller söka hindra”. (Se Ulväng m.fl., Brotten mot allmänheten och staten, 2 uppl. s. 240. Se även Jareborg, Brotten III, 2 uppl. s. 173). Ett motverkande kan ske genom att myndigheternas arbete försvåras eller försenas.

Att ett motverkande i detta fall skett torde vara uppenbart. A-AH har genom att lämna de osanna uppgifterna försökt hindra att AW skulle bli slutligt dömd för de allvarliga brott han åtalats för. Hennes uppgifter har inneburit att utredningen av brottet försvårats och försenats då flera kompletterande utredningsåtgärder varit nödvändiga att vidta för att kontrollera hennes uppgifter. Som framgår av ovan nämnda uttalanden i doktrinen ska med ”motverka” förstås ”hindra eller söka hindra”.

En tredje förutsättning är att motverkandet sker på *visst sätt*: dvs. genom att dölja brottslingen, hjälpa honom att undkomma, undanröja bevis om brottet eller på annat dylikt sätt. De kriminaliserade åtgärderna kan alltså gå ut på att

göra brottslingen svåråtkomlig ("döljande av brottsling") eller att försvåra bevisning om brottet ("döljande av brott").

Angående vad som innefattas i begreppet "på annat dylikt sätt" kan, enligt uttalanden i doktrinen (Ulväng m.fl., a.a. s. 242), med döljande (eller hjälp att undkomma) inte jämföras att utstå straff i annans ställe eller att påverka någon att inte anmäla brott. Av praxis från Högsta domstolen (NJA 1958 s. 4, NJA 1970 B 43 och NJA 1996 s. 176) framgår att med döljande eller hjälp att undkomma inte heller kan jämföras att till polisen sanningslöst göra gällande att brott inte har förövats.

Enligt uttalanden i doktrinen (Ulväng m.fl., a.a. s. 241. Se även Jareborg, a.a. s. 174) är det däremot brottsligt att hjälpa någon att undkomma genom att själv ange sig för brottet (enbart självangivelse räcker inte), att underlätta för brottslingen att undgå ett gripande eller att aktivt leda polisen på villospår, t.ex. genom att sanningslöst säga att brottslingen har visst namn eller befinner sig på viss plats.

A-AH har i polisförhör sanningslöst påstått att hon vid tidpunkten för mordet m.m. befann sig tillsammans med AW på en helt annan plats i Göteborg. Uppgifterna har lämnats med direkt uppsåt att AW skulle frikännas från ansvar för medhjälp till de aktuella mordet m.m. Till skillnad från situationen i NJA 1996 s. 176, där det var fråga om att påstå att något brott (i det fallet våldtäkt) aldrig hade ägt rum, har A-AH genom sina osanna uppgifter aktivt försökt skydda AW och därvid motverka att han skulle bli slutligt dömd för medhjälp till mord m.m.

Enligt tingsrätten är medvetet felaktiga muntliga uppgifter till polisen straffbara enligt 17 kap. 11 § brottsbalken bara i de fall de innebär att en brottsling rent faktiskt döljs eller får hjälp att undkomma polisen, men inte om det endast påverkar bevisläget mot en redan misstänkt eller lagförd person (tingsrättens dom s. 7).

Tingsrättens slutsats kan ifrågasättas. Den innebär exempelvis att det skulle vara straffritt att under en förundersökning mot en misstänkt person med uppsåt att förundersökningen ska läggas ner ge den misstänkte ett falskt alibi. (Se angående denna invändning även nedan under rubriken Prövningstillstånd). Som tidigare angetts kan ett motverkande ske genom att myndigheternas arbete försvåras eller försenas (vilket skett i detta fall). Med *motverkande* ska förstås hindra eller söka hindra.

Här kan också pekas på följande uttalande av departementschefen i förarbetena till 10 § strafflagen (Prop. 1948 nr 80 s. 172).

Det har icke syns behövt att särskilt omnämna motverkande av den brottsliges befordran till dom. Detta får nämligen anses innefattat i vad

därefter upptagits om motverkande av hans befordran till straff, skyddsåtgärd eller motsvarande åtgärd.

AW var inte slutligt dömd för medhjälp till mord m.m. när A-AH gav honom falskt alibi. AW, som var dömd av hovrätten, hade överklagat till Högsta domstolen, där han gjorde gällande att det fanns extraordinära skäl för prövningstillstånd på grund av ny bevisning (A-AHs uppgifter). Detta ledde till att riksåklagaren beslutade att förundersökningen skulle återupptas för att höra A-AH och AW samt vidta ytterligare kompletterande åtgärder med anledning av A-AHs uppgifter. A-AH har i polisförhör vidhållit det falska alibit. Först när A-AH var hörd och det genom ytterligare utredningsåtgärder kunde konstateras att hennes uppgifter inte stämde, kunde Högsta domstolen besluta om att inte bevilja prövningstillstånd, varvid domen mot AW fick laga kraft.

Situationen i förevarande mål kan inte jämföras med de som var för handen i de ovan angivna avgörandena från Högsta domstolen. Angående NJA 1996 s. 176 bör framhållas att den person som var åtalad för våldtäkt blev frikänd av Högsta domstolen, varför någon brottsling att skydda inte fanns. (Se även Svea hovrätts avgörande den 20 november 2002 i mål B 8237-02, åtalspunkten 3 s. 16 f.).

Tingsrätten och hovrättens majoritet har funnit att A-AHs uppgifter till polisen inte kan anses vara en sådan jämförbar åtgärd som avses i 17 kap. 11 § BrB.

Jag vill peka på följande uttalande från departementschefen i prop. 1948 nr 80 (s. 172).

Jag vill framhålla att förvanskning av bevis i syfte att hjälpa en brottsling som sker på annat sätt än genom undanröjande av bevis, faller under det i 10 § angivna alternativet ”på annat dylikt sätt motverkar hans befordran till straff”.

Även om sistnämnda uttalande torde ta sikte på föremål, kan det inte ha varit lagstiftarens avsikt att rekvisitet ”på annat dylikt sätt motverkar att brottet uppdragas eller beivras” ska tolkas så snävt som tingsrätten och hovrättens majoritet gjort i detta fall.

A-AH har genom sina uppgifter till polisen *på annat dylikt sätt* motverkat att AW skulle bli slutligt dömd för medhjälp till mord m.m. En sådan tolkning av straffbestämmelsen står enligt min uppfattning inte i strid med legalitetsprincipens krav på tydlighet och förutsebarhet m.m.

A-AH ska således dömas för skyddande av brottsling. Gärningen kan inte anses som ringa med hänsyn till hennes förhållande till AW (jfr NJA 2015 s. 31). Med beaktande av att A-AHs åtgärder syftat till att försvåra beivrandet av synnerligen allvarlig brottslighet, bör brottet bedömas som grovt (jfr RH 1999:49).

Straffskalan för det grova brottet är fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Mot bakgrund av den synnerligen allvarliga brottslighet som AW gjort sig skyldig till och som A-AH haft direkt uppsåt att motverka beivrandet av är enligt min uppfattning straffvärdet av gärningen högre än minimistraftet, nämligen fängelse i minst ett år. Några förmildrande omständigheter har inte framkommit. Annan påföljd än fängelse bör därför inte komma ifråga.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

De gärningar som är straffbelagda som skyddande av brottsling utmärks av att de är ägnade att försvåra att en brottsling drabbas av ansvar. Brottet riktar sig således mot statens brottsutredande verksamhet. (Brottsbalken. En kommentar [25april 2018, Zeteo] kommentaren till 17 kap. 11 §).

Hovrätten är i förevarande fall inte enig i sin bedömning av om det handlande som läggs A-AH till last kan medföra ansvar för skyddande av brottsling. I ett tidigare avgörande av Svea hovrätt (dom den 20 november 2002 i mål B 8237-02) dömdes en person för skyddande av brottsling då han, efter att en rättegång om mord inletts och den tilltalade (som hade erkänt) hörts vid tingsrättsförhandlingen, tog kontakt med polisen och uppgav att det var han och inte den tilltalade som begått mordet, varvid rättegången fick skjutas upp för att polisen skulle förhöra honom samt kontrollera hans uppgifter. Hovrätten fann att mannen genom sitt agerande motverkat att den tilltalade skulle dömas och att han gjort detta med insikt om att han skyddade en brottsling. Domen överklagades av den dömde till Högsta domstolen, som inte beviljade prövningstillstånd.

Förevarande mål väcker frågan om var gränserna går för det straffbara området när det gäller uppsåtligt lämnande av osanna uppgifter under en brottsutredning med direkt uppsåt att en gärningsperson ska gå fri från ansvar. I doktrinen (Ulväng m.fl, a.a. s. 241. Se även Jareborg, a.a. s. 174), anges som exempel på skyddande av brottsling att någon underlättar för brottslingen att undgå ett gripande eller aktivt leder polisen på villospår, t.ex. genom att sanningslöst säga att brottslingen har visst namn eller befinner sig på viss plats. Som angetts ovan är enligt tingsrätten medvetet felaktiga muntliga uppgifter till polisen straffbara enligt 17 kap. 11 § brottsbalken bara i de fall där de innebär att en brottsling rent faktiskt döljs eller får hjälp att undkomma polisen, men inte om det endast påverkar bevisläget mot en redan misstänkt eller lagförd person (tingsrättens dom s. 7). Frågan är då vari skillnaden består om, sedan

gärningspersonen gripits av polis, anhållits eller häktats, någon sanningslöst påstår att gärningspersonen befunnit sig på en helt annan plats än brottsplatsen med direkt uppsåt att den frihetsberövade ska gå fri och förundersökningen mot denne ska läggas ned. Eller, som i detta fall, när gärningspersonen i fråga dömts av tings- och hovrätt men där domen ännu inte fått laga kraft och uppgifterna lämnas med uppsåt att den dömde ska frikännas.

Förevarande mål kan sägas illustrera den rådande samhällsutvecklingen med grova brott i kriminella miljöer, där benägenheten att vittna är mycket låg och där det i många fall saknas teknisk bevisning som direkt kan knyta gärningspersonen till brottet eller brottsplatsen. Som i många fall består bevisningen istället av indirekt bevisning, s.k. indiciebevisning, varför lämnande av osanna uppgifter regelmässigt får till följd att en mer omfattande utredningsinsats måste genomföras för att kontrollera de lämnade uppgifterna.

Om ett sådant agerande som läggs den tilltalade till last i detta mål ska anses straffritt kan det befaras att framtida utredningar om grova brott kan komma att avsevärt försvåras eller försenas. Detta eftersom osanna uppgifter till polisen med direkt uppsåt att en misstänkt gärningsperson ska gå fri under en brottsutredning kan lämnas helt utan konsekvenser.

Det ska framhållas att när det gäller närstående till gärningspersonen är samtliga de förfaranden som är kriminaliserade enligt bestämmelsen om skyddande av brottsling straffria, eftersom brottet i sådana fall ska bedömas som ringa och inte leda till ansvar (se 17 kap. 11 § femte stycket brottsbalken och NJA 2015 s. 31). Tanken bakom bestämmelsen om ansvarsfrihet för närstående är att ett straffansvar i de aktuella situationerna också för dem inte sällan skulle medföra en svår motsättning mellan en naturlig strävan att inte göra sig skyldig till brott och en allmänmänsklig vilja att hjälpa en nära anförvant. Det är samma typ av överväganden som ligger bakom bl.a. regeln i 36 kap. 3 § rättegångsbalken om att vissa till en part närstående personer inte är skyldiga att vittna och, i vart fall till viss del, de regler som finns om jäv (se t.ex. 4 kap. 13 § 2 rättegångsbalken). Närstående vittnar heller aldrig under ed, varför de aldrig kan göra sig skyldiga till mened (36 kap. 11 § rättegångsbalken och 15 kap. 1 § brottsbalken).

Som hovrättens majoritet framhåller skulle A-AH, om hon lämnat de osanna uppgifterna under ed i domstol, kunnat dömas för mened. Det bör dock framhållas att straffet för mened i första hand är avsett att värna bevismedlets tillförlitlighet (Brottsbalken. En kommentar [25 april 2018, Zeteo] kommentaren till 15 kap. 1 §). Mened har således ett annat skyddsintresse än vad skyddande av brottsling har, då sistnämnda kriminalisering är avsedd att skydda statens brottsutredande verksamhet. Det som det är frågan om i detta mål är om det enligt gällande rätt är straffritt att motverka en brottsutredning och lagföring genom att i polisförhör medvetet lämna osanna uppgifter med direkt uppsåt att en gärningsperson ska gå fri från ansvar.

Det är enligt min uppfattning av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar mitt överklagande.

Bevisning m.m.

Preliminärt åberopar jag inte någon bevisning. Målet kan enligt min uppfattning avgöras på handlingarna.

Jag ber dock att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd utan några begränsningar.

Petra Lundh

My Hedström

Kopia till:

Utvecklingscentrum Malmö
Göteborgs åklagarkammare (AM-11715-17)
Vice chefsåklagaren Bengt-Olof Berggren